

واکاوی تضمّن و مراعات نظیر

حبیب الله سلیمی^۱، ایران مهدیخانی^۲

۱- دکترای زبان و ادبیات فارسی، دانش آموخته‌ی دانشگاه کردستان (نویسنده مسئول)

۲- کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی، دبیر دبیرستان‌های شهرستان دیواندره

چکیده

تضمّن در بخش رابطه‌های معنایی همراه با مترادف، تضاد و تناسب در کتاب‌های درسی دوره‌ی متوسطه‌ی دوم در بخش قلمرو زبانی مذکور است و مراعات نظیر نیز، در حوزه‌ی بلاغت بررسی شده است. ذکر این دو مقوله، در دو حوزه‌ی مختلف، تناقضی را در تبیین جایگاه و تشریح هویت آن‌ها ایجاد نخواهد کرد اما در مراحل بعدی تحصیل، به شیوه‌ی تخصصی، مرزبندی این دو موضوع، مجاورت و مشابهت آن‌ها، مخاطب را به تجزیه و تحلیل و خواهد داشت که بخشی از آن به سابقه‌ی ذهنی - تحصیلی او مربوط خواهد شد که در برخی موارد موجب تردید در انتخاب می‌گردد که مغایر با اهداف آموزشی است؛ علاوه بر این، بیشتر کتاب‌های بلاغی و مقالات پژوهشی به مراعات نظیر، اهمیت و ارتباط آن با دیگر آرایه‌ها پرداخته‌اند و از تحلیل و تبیین تضمّن، به شیوه‌ی مستقل، غافل مانده‌اند. هدف این پژوهش تبیین اهمیت تضمّن است که هویت آن با مراعات نظیر و تبیین آن مشخص می‌شود، پیشنهاد دقت در بررسی همه‌جانبه گرایانه کتاب‌های درسی از سوی مؤلفان و تعیین ارتباط تضمّن به عنوان آرایه‌ای مغفول با سایر علوم از اهداف دیگر این تحقیق عنوان می‌شود. پژوهش با استفاده از شیوه‌ی توصیفی - تحلیلی و به روش کتابخانه‌ای با تأکید بر تحلیل محتوا انجام شده است. نتایج پژوهش حاکی از آن است که تضمّن و مراعات نظیر هم‌خوانی دارند و تضمّن در استقلال و ویژه، با علم منطق، معانی، فلسفه و روانشناسی اشتراکاتی دارد. شناخت ظرفیت‌های زبانی و کلامی نهفته در علوم گوناگون و ارتباط ناگسستی آن‌ها با هم و تغییر نگرش مدرّسان نسبت به بررسی صرف آرایه‌ها از دیگر یافته‌های این پژوهش است. **واژگان کلیدی:** مراعات نظیر، تضمّن، منطق، معانی، فلسفه، روانشناسی